

การวิเคราะห์เปรียบเทียบนิทานศรีธนญชัยของไทย  
กับนิทานศรีธนญชัยในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นิทานเรื่องศรีธนญชัย นับว่าเป็นเรื่องที่ได้รับการนิยมนำหลายเรื่องหนึ่ง เพราะนอกจากจะมีเรื่องราวปรากฏในทงภาคของประเทศไทยดังกล่าวแล้ว นิทานเรื่องนี้ ยังได้ขยายวงกว้างออกไปยังประเทศอื่น ๆ ในดินแดนของกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายประเทศ ซึ่งมีปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรให้เห็นอย่างเด่นชัด

นิทานเรื่องศรีธนญชัยของประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เท่าที่รวบรวมได้ มีดังนี้

- |                      |   |
|----------------------|---|
| 1. ประเทศกัมพูชา     | } เรียกชื่อเรื่องว่า <u>ธนัญชัย</u> หรือ <u>เทมญชัย</u><br>(Tmégne Tisai) |
| 2. ประเทศเวียดนาม    |   |
| 3. ประเทศลาว         | เรียกชื่อเรื่องว่า <u>เซียงเมียง</u>                                      |
| 4. ประเทศอินโดนีเซีย | } เรียกชื่อเรื่องว่า <u>อาบนาวาส</u> (Abu Nawas)                          |
| 5. ประเทศมาเลเซีย    |   |
| 6. ประเทศสิงคโปร์    |   |
| 7. ประเทศฟิลิปปินส์  | เรียกชื่อเรื่องว่า <u>ฮวนปซอง</u> (Juan Pusong)                           |

นิทานศรีธนญชัยของประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับนิทานนี้ และจะประมวลเหตุการณ์ต่าง ๆ ของนิทานแต่ละประเทศ ดังต่อไปนี้

นิทานศรีธนญชัยของประเทศกัมพูชา

นิทานเรื่องนี้เป็นที่นิยมนำหลายในประเทศกัมพูชามาก เพราะปรากฏว่าไค้บรจุนิทานเรื่องนี้ไว้ในหลักสูตรการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กังนั้นเรื่องราวของ "ธนัญชัย" จึงเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีสำหรับประชาชนทั่วไป แม้ส่วนใหญ่มจะไม่สามารถจดจำเรื่องราว

ของ "ชนัญชัย" โศกโศกทุกตอน แต่เรื่องนี้ก็โศกโศกพิ่มเป็นลายลักษณ์อักษรหลายสำนวน เท่าที่ทราบปรากฏในอารัมภกถาของนิทานชนัญชัยสำนวนหนึ่ง ซึ่งบิดาฉลวยพุทธศาสนาสมบัติของกัมพูชาพิมพ์ออกเผยแพร่ ระบุว่านิทานนี้ในประเทศกัมพูชามีอยู่ทั้งหมด 3 ฉบับ คือ

1. สำนวนที่เป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว เขียนขึ้นจากการจดจำสืบทอดกันมา และโศกพิ่มพิ้อคสำเนาเผยแพร่เมื่อ ค.ศ.1908 ตรงกับ พ.ศ.2451 ไม่ปรากฏชื่อผู้พิมพ์

2. สำนวนที่เป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์ จารลงในใบลานมี 2 ชุด ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่ระบุว่าแต่งเมื่อวันอาทิตย์ แรม 11 ค่ำ เดือน 9 ปีวอก สัมฤทธิศก ตรงกับ พ.ศ.2451 และ ค.ศ.1908

3. สำนวนที่เป็นคำประพันธ์ร้อยแก้ว ระบุไว้ในอารัมภกถาของเรื่องว่าแต่งตามสำนวนที่เป็นร่าง สำนวนนี้พิมพ์ลงในหนังสือรายปักษ์ชื่อ ทัศนาวคิตวิชาสถานพุทธศาสนาสมบัติพิมพ์เผยแพร่เมื่อ ค.ศ.1936 (พ.ศ.2479) ค.ศ.1938 (พ.ศ.2481) และ ค.ศ.1939 (พ.ศ.1482) และ ค.ศ.1964 (พ.ศ.2507) ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง "ชนัญชัย" สำนวนนี้พิมพ์เป็นภาษาเขมร<sup>1</sup>

นิทาน "ชนัญชัย" สำนวนนี้ไม่มีใครระบุให้แน่นอนว่า ฉากของเรื่องคือประเทศใดหรือเมืองใด แต่เมื่ออ่านแล้วก็เข้าใจว่าฉากของเรื่องนี้คือประเทศกัมพูชา นอกจากนั้นยังไม่ใครระบุว่า เหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องนี้เกิดในสมัยของพระเจ้าแผ่นดินองค์ใดของกัมพูชา ทั้งยังไม่ใครระบุชื่อปีคัมภีร์ของชนัญชัยไว้ด้วย ลักษณะเช่นนี้ตรงกับลักษณะของนิทานทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสมมุติ ในบางกรณีจึงไม่จำเป็นต้องบ่งชื่อตัวละครบางตัว ก็ไม่ถือว่าทำให้เนื้อเรื่องเสียไป หรือขาดใจความไปแต่อย่างใด

เนื้อเรื่องกล่าวถึงแต่กำเนิดของชนัญชัยว่า เกิดในตระกูลที่ยากจน เมื่อเติบโตขึ้นได้เขามารับราชการ เหตุการณ์ดำเนินไปตามลำดับและจบลงตอนที่ศรีชนัญชัยถึงแก่กรรม ผู้วิจัยได้ประมวลเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามลำดับ ดังนี้

— แม่ (ชนัญชัย) ฝันว่าเก็บลูกมะพร้าวไคลูกหนึ่ง และเห็นพระจันทร์วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ ไปให้ไทรหานาย ไทรไม่ยอมรับยาไทรหานายแทนว่าจะไคบุตรชายซึ่งต่อไปจะต้องเป็นชีชา (หาส) แต่ในความเป็นจริงจะไคเป็นกษัตริย์

1. ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากพระมหาบุญศักดิ์ รัตนวงษ์ แปลเป็นภาษาไทย.

- ธนัญชัยโกซึน อายุประมาณ 7 ขวบ ช่วยเก็บหลอดคาย (กระสวย) ให้ ภรรยาของ เสรมฐี โดยมีข้อแลกเปลี่ยนว่าจะให้ข้าวเม่าจำนวนมากแก่ธนัญชัย ภรรยา เสรมฐีให้เก็บถึง 1 กระจาก ธนัญชัยก็ทวงอีก ในที่สุดเสรมฐีมาช่วยแก้ปัญหาโดยเอากระ-  
 คองมาใบหนึ่ง แล้วให้อาข้าวเม่ามาวางไว้ในกระถางเป็น 2 กอง ให้ธนัญชัยเลือก ว่ากอง ไหนมากกว่ากันก็ให้อากองนั้นไป ธนัญชัยจึงรู้ว่าแพรว (ปัญญา) เสรมฐี

- ธนัญชัยคิดแก้แค้น โดยจะเอาชนะปัญญาเสรมฐีให้ไกล จึงให้แม่ชายตนให้ เป็นทาสของ เสรมฐี

o - เสรมฐีให้ธนัญชัยถือลวมหมาตามหลังตนไปเพื่อพระเจ้าแผ่นดิน ธนัญชัย  
 เดินตามไม่ทันเสรมฐีกลัวหมากตก ต่อมาเสรมฐีสั่งให้ตามมาทัน ธนัญชัยทำหมากหกหมก  
 เสรมฐีจึงสั่งให้เก็บของที่ตกให้หมก วันต่อมาธนัญชัยเดินตามหลัง หน้าที่เสรมฐีขี่ม้าออกมา  
 ธนัญชัยก็เก็บใส่ลวมากมาก เมื่อเสรมฐีอยากกินหมาก ก็เห็นมีแค่นี้มาเติมไปหมด

- เสรมฐีให้ไปดูแลไร้ ธนัญชัยดูแลเฉพาะไร้ วัวควายกินน้กในไร้หมด

- เสรมฐีให้ไปเลี้ยงวัว ธนัญชัยบอกเสรมฐีว่าคนไม่มีเมีย ฉะนั้นจะขอเอา  
 วัวตัวเมียที่มีเป็นเมียทั้งหมด เมื่อวัวตัวผู้ตัวใดเข้ามาหาวัวตัวเมีย ธนัญชัยก็จับวัวตัวผู้มัดไว้  
 เจ้าของมาขอคืนก็ไม่ยอมให้ จะให้ก็ต่อเมื่อเอาเงินมาให้ธนัญชัย บุคคลเหล่านั้นจึงไปฟ้อง  
 เสรมฐี เสรมฐีให้คนไปถามธนัญชัยมา ธนัญชัยก็กลับพูดว่า กำลังจะมาฟ้องเสรมฐีว่า วัว  
 ตัวผู้มาเกี้ยววัวตัวเมียของตน เสรมฐีจึงเปลี่ยนหน้าที่ให้ธนัญชัยใหม่ โดยให้มาทำงาน  
 บ้าน

- ภรรยาเสรมฐีให้ไปตามสามเฒ่า กินข้าว ธนัญชัยกะโกนเรียกเสียงก้ง  
 เสรมฐีปรามให้พูดเบา ๆ

- เกิดไฟไหม้ ภรรยาเสรมฐีให้ไปตามสามเฒ่า ธนัญชัยก็เดินพูดไปอย่างค่อย ๆ  
 และกระซิบบอกเสรมฐี

- เสรมฐีให้เก็บของเบา ๆ ไปรักษา ธนัญชัยก็เก็บเครื่องไม้ที่เบา ๆ ไป

- เสรมฐีให้ไปหาต้นไฟ ธนัญชัยก็เอาไฟมาให้ เพราะเป็นมือเกิดแห่งไฟ

- เสรมฐีพาเขา เผ่าควายตัวกับพระเจ้าแผ่นดิน

- พระเจ้าแผ่นดินให้ชนนัฏชัยสองโกหก ชนนัฏชัยจึงกราบทูลว่าต้องให้มหาดเล็กไปเอาตำราโกหกที่นั่น มหาดเล็กกลับมาบอกว่าไม่มี ครั้นพระเจ้าแผ่นดินถาม ชนนัฏชัยก็บอกว่า นี่เป็นการทดลองโกหกให้

- พระเจ้าแผ่นดินทดลองปัญญาอีก โดยเสด็จไปหาน้ำกระซิบให้พวกมหาดเล็กแอบเอาไข่ไก่มาไว้คนละฟอง โดยไม่ให้ชนนัฏชัยรู้ เมื่อพระองค์สั่งให้คาน้ำพลีไฉนขึ้นมาให้พวกเขา ทุกคนออกไข่ 1 ฟองถวาย ชนนัฏชัยไม่มีไข่ถวาย แต่ท้าวว่าเป็นไก่ตัวผู้

- พระเจ้าแผ่นดินประพาสป่า พระราชทานรางวัลแก่วิ่งเดินไม่ไหว ให้ชนนัฏชัยขี่ควาไม้ให้ทัน ชนนัฏชัยใช้วิธีขี่ควาเข้ามาผูกไม้เป็นกระโถง แล้วใช้ไม้จอบขางมา ตักน้ำมา เมื่อให้เหตุผล พระเจ้าแผ่นดินก็ไม่ว่าอะไร

- พระเจ้าแผ่นดินประพาสป่า สั่งให้ทุกคนขี่มาควาเสด็จ แต่ไม้ใหม่ออกชนนัฏชัยพอดีถึงเวลาเสด็จ พระเจ้าแผ่นดินก็ให้ชนนัฏชัยตามเสด็จควา และบอกว่าถ้าไม่มีม้าขี่ไปจะต้องถูกลงโทษ ชนนัฏชัยไปตามมาไม่ไค้เพราะไม่มีใครให้ ชนนัฏชัยแก้ปัญหาคือโดยเอาผ้าห่มมารุกมากำไว้ในมือแล้ววิ่งตามไป

- พระเจ้าแผ่นดินให้ไปทำความสะอาดใต้ถุนพระตำหนัก ชนนัฏชัยทำอุบายก้านางสนม ชนนัฏชัยแก้ตัวว่าคาแฉลงนม พระเจ้าแผ่นดินจึงไม่ให้ไปทำความสะอาดอีก

- พระเจ้าแผ่นดินแกล้งให้ชนนัฏชัยหาไก่มาชนกับพระองค์ และห้ามไม่ให้ผู้ใดขายไก่ให้ชนนัฏชัย ชนนัฏชัยรู้ว่าพระเจ้าแผ่นดินจะทดลองปัญญา จึงเอาลูกไก่ซึ่งเพิ่งจะมีชนปีกออกใหม่ แล้วเอาผ้าขาวห่อไว้ เมื่อถึงเวลาก็ปล่อยลูกไก่ลงไป ลูกไก่เห็นไก่ตัวใหญ่ เข้าใจว่าเป็นแม่ของมันจึงวิ่งเข้าไปอยู่ใต้ท้องไก่ตัวใหญ่ ไก่ตัวใหญ่รำคาญจึงวิ่งหนีไป ชนนัฏชัยก็ร้องว่าไก่ตัวใหญ่แพแล้ว

- พระเจ้าแผ่นดินโกรธ จึงให้ชนนัฏชัยเอากระบือมาชน และห้ามไม่ให้ผู้ใดขายหรือให้กระบือแก่ชนนัฏชัย ชนนัฏชัยจึงเอาลูกกระบือซึ่งเพิ่งคลอดได้ 10 วันมาชน เมื่อปล่อยลงลูกกระบือคิดว่ากระบือตัวใหญ่เป็นแม่ จึงเข้าไปดมก้นกระบือ กระบือตัวใหญ่จึงโคกวิ่งหนีไป ชนนัฏชัยก็ร้องว่า กระบือตัวใหญ่แพแล้ว

- พระเจ้าแผ่นดินทั้งโกรธและอับอาย หานชนนัฏชัยเข้าเฝ้า ฝ่ายชนนัฏชัยก็บอกกล่าวมาด้วยทั้งหลายว่า ในวันพระนี้พระเจ้าแผ่นดินจงเรียกคนเข้าเฝ้าแน เมื่อถึงวันพระ

ชนัญชัยมาคักสมภารก่อนจะเข้าวัง แล้วพูดว่า "มองดูไปที่เส้นผมของกระผม เหมือนนกยูง มองดูไปที่หน้าสมภารรู้สึกว้ากว้าคะโปกผม" สมภารโกรธไปทูลพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินจึงเรียกชนัญชัยเข้าเฝ้า ชนัญชัยก็พูดแก้ตัวว่า "มองดูไปที่เส้นผมของใต้ฝ่าพระบาทเหมือนนกยูง มองดูไปที่หน้าสมภารรู้สึกว้ากว้าคะโปกของข้าพระพุทธเจ้า" ชนัญชัยจึงรอดตัว .

— พระเจ้าแผ่นดินในนางสนมไปถ้อยอุจจาระรบกวนชนัญชัย ชนัญชัยหาเหตุที่นางสนมเพราะไม่ได้อุจจาระอย่างเดียว บัสสาวะและยายลมด้วย โดยอ้างว่านางสนมทำผิดรับสั่ง พระเจ้าแผ่นดินจึงเอาผิดไม่ได้

— พระเจ้ากรุงจีนมาลองปัญญาชนัญชัยโดยทำพนันให้ทายว่าแดงโมทั้ง 3 ผล นั้นแต่ละผลมีกี่เมล็ด อีกปัญหาหนึ่งมีว่า ทำอย่างไรจึงจะเก็บรักษาเนื้อหมู 1 ชั่ง ให้สดไว้ใน 2 ปี ไท่แกงนกกกระจาย 1 ตัว ให้พอกับคนที่อยู่ในเรือ 500 ลำสำเภากินได้ ให้ทำสมอ 500 อันใน 1 วัน สมอหนึ่งให้ใหญ่เท่ากับมือจับได้ 3 หน ถ้านักปราชญ์เมืองเขมร ทายถูกจะยกสำเภา 500 ลำให้ ถ้าทายผิดจะเอาเขมรเป็นเมืองขึ้น ชนัญชัยก็มั่นใจว่าคงจะแก้ปริศนานี้ไม่ได้อีก ซึ่งก็คงต้องถูกประหารชีวิต จึงคิดจะไปกระโดดน้ำตาย บังเอิญถ่าน้ำไปเผลอที่เรือสำเภาจีน และไต่ย่นกำตอของปริศนาทั้งหมด ชนัญชัยจึงแก้ปัญหาได้

ปัญหาที่ 1 ตอบว่า แดงโมผลที่ 1 มี 1 เมล็ด ผลที่ 2 มี 2 เมล็ด ผลที่ 3 มี 3 เมล็ด

ปัญหาที่ 2 ตอบว่า เวลาจะถึงสิ้นปีเก่า 1 วัน เท่ากับ 1 ปี วันขึ้นปีใหม่ 1 วัน เท่ากับ 1 ปี ก็จะเป็น 2 ปีพอดี

ปัญหาที่ 3 ตอบว่า ถ้าหากพวกคนจีนสามารถเอาเข็มสำหรับเย็บผ้า มาหุเป็นขวานใหญ่ 1 เล่มได้ เขาก็สามารถเอาขวานนั้นไปฆานกกระจาย เอาเนื้อไปแกงให้กินได้

ปัญหาที่ 4 วิธีทำก็ถ้าพวกคนจีนสามารถเอาเถาถ่านของสมอที่ทำด้วยฟางไปทอดผูกกับเรือได้ เขาก็จะทำสมอ 500 อันให้เสร็จภายใน 1 วันได้

— พระเจ้าแผ่นดินกลัวชนัญชัยแย่งราชสมบัติ จึงให้ไปอยู่เมืองชายทะเล

— ษณฺฑชยั เก็บภาษีอากรราษฎรที่นำเรือสำเภาไปตามทะเล แม่น้ำลำคลองต่าง ๆ ษณฺฑชยัทำสถานที่ไว้ โดยเอาไม้ไผ่มาสานเป็นรูปมื่อซี่ ถ้าผู้ใดเห็นเครื่องหมายจะต้องเข้ามาชี้แจงจึงไม่มีความผิด นอกจากนั้นษณฺฑชยัยังไปตรวจตราตามแม่น้ำ ลำคลอง และเกาะต่าง ๆ ทั่วที่ใดพอจะทำนาปรัง (นาแล้ง) ไร่ เมื่อตรวจดูแล้วก็ตั้งชื่อสถานที่เหล่านั้นไว้ด้วย ส่วนทุ่งทางใต้ให้ชื่อว่า ทุ่งหวาน เพราะกว้างขวางพอจะหวานแกลบทำนาได้ ส่วนทะเล ษณฺฑชยัตั้งชื่อว่า ทุ่งโคลน แล้วเอาแกลบไปหวานไว้เต็มทุ่งถ้าผู้ใดพายเรือผ่านมาทำให้คนฉาวเสียหาย จะต้องชกไซ้เป็นเงิน 30 คำลึง คอเรือ 1 ลำ คน 1 คน

— ราษฎรไปฟ้องพระเจ้าแผ่นดินว่า ษณฺฑชยัเรียกเก็บภาษีอากร เกวียน อากรเรือ ภาษีการค้าขาย และอื่น ๆ มากมาย จึงเรียกษณฺฑชยักลับ ษณฺฑชยัชี้แจงว่า เพื่อมีประเทศ มีพระเจ้าแผ่นดิน ก็ควรมีพระราชกำหนดกฎหมายเก็บภาษีอากรมาตามนุบำรุงประเทศให้ก้าวหน้า จึงเรียกเก็บภาษีจะเอามาถวายพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินเห็นควมคับข้องว่าที่เก็บมาแล้วเก็บมากไป คอไปให้เก็บเพียง 1 บาท

— ษณฺฑชยัไปขอมาตรการระมา 1 ใบ แล้วเรียกเก็บเงินจากราษฎร

— ราษฎรมาฟ้องอีก พระเจ้าแผ่นดินจึงเรียกษณฺฑชยัมาเฝ้า และทรงเห็นว่าทำให้บ้านเมืองและราษฎรเดือดร้อน จึงสั่งให้ประหารชีวิต ษณฺฑชยัเอาตัวรอดมาได้โดยขอร้องว่าตนใกล้ตายแล้ว ถ้าจะหนีก็ถึงไม่พ้น เพราะมีแต่เจ้าทะเล จึงขอให้แก้เครื่องพันธนาการออก และให้คนไปอยู่ท้ายเรือเพื่อจะร้องเพลงให้พวกเพศชาติสนุกสนาน ษณฺฑชยัหลอกให้พวกเพศชาติร้องเพลงตาม เมื่อเห็นโคที่จึงโคคน้ำค่าน้ำไปบวช เป็นพระ

— พระเจ้ากรุงจีนรู้ว่าประเทศเขมรไม่มีกษัตริย์แล้ว จึงส่งคนมาทำให้ทายปัญหาธรรมะ พระเจ้าแผ่นดินรู้ว่าษณฺฑชยัไปบวช จึงนิมนต์มาเล่าความทุกข์ให้ฟัง พระษณฺฑชยัจึงสีกมาช่วยแก้ปัญหา ในตอนนั้นพระราชารับษณฺฑชยัว่า บัณฑิตษณฺฑชยั

— ษณฺฑชยัแก้ปัญหา โดยให้ตามหาดเล็กมา 4 คน ให้เอาหินสองกำละลายน้ำจำนวนมากใส่ไปในถาดให้ได้ 4 ถาด แล้วเอากระดาษสีเหลืองมา พร้อมจับปูมาให้ได้ 4 ไท แล้วเอากระดาษขาวแผ่นใหญ่ ๆ มา จะทำเป็นปัญหาถวาย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ษณฺฑชยัเอามาทำเป็นกัมภีร์ โดยเอาปูจุ่มน้ำที่ละลายหินสองกำ แล้วให้เดินไปบนกระดาษสีขาว

– นักปราชญ์จีนถามปัญหา เป็นปริศนา โดยเอามือชี้ไปบนหัว ษณฺฑิษย์ก็ชี้ไปที่ พระอาทิตย์ นักปราชญ์จีนชี้ไปที่ดิน ษณฺฑิษย์ก็ยื่นมือแล้วยกนิ้วตรงไปข้างบน นักปราชญ์จีนชี้ ไปข้างล่าง ษณฺฑิษย์ก็ชี้มาที่ตัว แล้วนักปราชญ์จีนก็ถามว่า นักปราชญ์จีนชี้ไปแล้ว ษณฺฑิษย์ก็ตอบ นั้น หมายความว่าอย่างไร ษณฺฑิษย์ก็ตอบแก้ปัญหาคือ แต่เมื่อมีผู้ใดมาถามวิธีแก้ปัญหาคือ ษณฺฑิษย์ จะอธิบายให้ฟังไม่เหมือนกัน เลย

– ษณฺฑิษย์เกณฑ์เด็ก ๆ ใหม่นั่งอ่านคัมภีร์ที่ไขฟูเกิดบนกระดาน ใครจะอ่าน อย่างไรก็ได้ พอนักปราชญ์มา เห็น เข้าอ่านไม่ออก จึงยอมรับว่าแพกลับบ้าน เมืองไป

– พระเจ้าแผ่นดินเจ๋อให้สมบัติ แก่ ษณฺฑิษย์ก็ไมรับ จึงจะมอบผู้หญิงในวังให้เป็น ภรรยา แต่ ษณฺฑิษย์ไมรับ กว๊ายเหตุผลที่ว่า เมื่อก่อนไม่ใช่ผู้หญิง (ศรี) จึงจะขอไปสืบหาผู้หญิง ที่เป็น "ศรี" เอง

– ษณฺฑิษย์พบผู้หญิงที่คน เห็นว่า เป็น "ศรี" ผู้หญิงนี้ชื่อ นางสาวสวรรค์ (เทพ) เพราะนางฉลาดและมีสติปัญญา คอบำถาม ษณฺฑิษย์ก็อย่าง เล่ห์ฉลาดก็มีไหวพริบ ษณฺฑิษย์จึง จัดงานตามประเพณีนิยม

– ษณฺฑิษย์ทำอุบายทำสนับทวนอำมาตย์ เพื่อให้ได้เงินมาใช้ โดยที่เห็นว่า เขา สามารถทำให้พระเจ้าแผ่นดินทำตามรับสั่งได้

– พระเจ้าแผ่นดินหลงกล ทันหลังตามคำขอของ ษณฺฑิษย์ ซึ่ง ษณฺฑิษย์บอกว่า พระเจ้าแผ่นดินทำตามที่เขาสั่งแล้ว

– พระราชาและอำมาตย์ที่เสียเงิน โกรธ ษณฺฑิษย์ จึงมาปรึกษากันว่า ษณฺฑิษย์ ทำให้เกิดเรื่องยุ่งยากนานาประการ ในที่สุดให้เนรเทศไปเมืองจีน เพราะคนจีนนั้นเกลียด ษณฺฑิษย์มาก

– เมื่อไปถึงเมืองจีน ษณฺฑิษย์ทำขนมชาย มีลักษณะ เป็นขนมเส้นยาว ๆ และมี รสรอย

– พระเจ้ากรุงจีนสนใจ เรียกให้เข้าเฝ้า ษณฺฑิษย์ทูลว่าขนมนี้เรียก ขนมป้อน ทั้งนี้ เพราะ ษณฺฑิษย์อยากกู่หน้าพระเจ้ากรุงจีน จึงคิดอุบายกราบทูลวิธีรับประทานขนมนี้ว่าต้อง เยกหน้าปากยกมือให้สูง ๆ แล้ววางให้เข้าปาก

- พระเจ้ากรุงจีนโกรธที่ถูกหลอก จึงสั่งให้นำตัวไปขังในคุกเย็น แต่เอาตัวรอดมาได้โดยชวนนักโทษในห้องขกคอยกัน

- หนัดูชัยทำว่าวยักษ์คิดฆู และชัก เฆาะ เวลาากกลางกิน เมื่อว่าวถูกลมก็มีเสียงประหลาด พระเจ้ากรุงจีนเข้าใจผิดว่า เป็นสัตว์ประหลาด โทรมหาว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้น เพราะนักปราชญ์ เขมรถูกเนรเทศมาอยู่ และถูกขังอยู่ในคุกมืด จึงจะเกิดเหตุร้ายขึ้น ฉะนั้นต้องปล่อยตัวไป หนัดูชัยจึงไ้กลับเขมร ก่อนกลับหนัดูชัยมอบว่าวยักษ์ให้ จึงมีข่าวในจีนและ เขมรตั้งแต่นั้นมา และพระเจ้าแผ่นดินไ้ให้เรือสำเภาและท้าวจีนมาค้าขาย 100 กบ ดังนั้นจึงมีกบจีนอยู่ใน เขมรตั้งแต่นั้นมา

- หนัดูชัยป่วยด้วยโรคชรา พระเจ้าแผ่นดินไปเยี่ยม หนัดูชัยก็ให้พระองค์เข้ามาใกล้ ๆ แล้วกระซิบข้อความว่า "เมื่อพระองค์เสวยปลา อย่าทิ้งครีบนัน เมื่อพระองค์เสวยปลาจะโก อย่าทิ้ง เหว้งอนัน" เมื่อพระราชากลับไปทรงรับสั่งว่าหนัดูชัยคงพุกเล่น แต่อำมาตย์พากันคิดว่าหนัดูชัยเป็นนักปราชญ์ คงไม่โกธูกเล่น ๆ เป็นแน่

- เมื่อใกล้ตาย หนัดูชัยสั่งให้ภรรยา เอาไม้แหลม ๆ มาปักไว้ที่หลุมศพของคนพวกที่เกลียดหนัดูชัย เมื่อรู้ว่า เขาตาย ก็สั่งให้คนของตนไปจู่จางระใส่ที่หลุมศพจึงถูกไม้ที่ปักไว้ไ้รับบาดเจ็บไปตาม ๆ กัน

อนึ่ง นิทานเรื่องนี้ของประเทศกัมพูชายังมีฉบับที่พิมพ์เผยแพร่ เป็นภาษาฝรั่งเศสอีก 2 ฉบับ คือ

1. La merveilleuse histoire de Thmenh Chey l' Astucieux.

ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง จัดพิมพ์โดย "Eoance-Asic" เมื่อปี ค.ศ. 1956 (พ.ศ.2502) พิมพ์ที่เมืองไซงอน ประเทศเวียดนาม

ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาของนิทานนี้แล้ว พบว่า เนื้อหาของ ฉบับภาษาฝรั่งเศสส่วนนี้ น่าจะแปลมาจากฉบับที่เป็นภาษา เขมรฉบับฉลี่ยพุทธศาสนบัณฑิตกัมพูชา พิมพ์ออกเผยแพร่ที่หนึ่ง เพราะปรากฏว่ามีเนื้อหาตรงกันทุกประการ

2. L'histoire de Thnenn Chey le Sage

เป็นฉบับพิมพ์อีกสำเนา

เรียบเรียงโดย วัคคี โคน (Vandy Kaonn) และจัดพิมพ์โดย วอง เนียง (Vorng -



Neang) นักศึกษาคณะอักษรศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ กรุงเทพมหานคร หนังสือนี้ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

ผู้วิจัยศึกษาแล้วพบว่า เนื้อหาในเรื่อง เชมดูชย นี้ไม่แตกต่างไปจาก เชมดูชยฉบับที่เก็บภาษาเขมร แต่ที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือ บทวิจารณ์เกี่ยวกับนิทานเรื่องนี้ของวันกี โคน ซึ่งจะขอล่าวในตอนท้ายของบทนี้

#### นิทานศรีธนัญชัยของประเทศเวียดนาม

เนื่องจากนิทานศรีธนัญชัยฉบับที่พิมพ์เผยแพร่ เป็นภาษาฝรั่งเศสของประเทศกัมพูชา เรื่อง "La merveilleuse histoire de Thmenh Chey' l' Astucieux. ค้างกล่าวแล้วพิมพ์ เมืองไซงอน ประเทศเวียดนาม ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่านิทานเรื่องนี้จะมีการเล่าสู่กันฟังในประเทศเวียดนามด้วย และด้วยเหตุนี้นิทานศรีธนัญชัยด้านนี้มีเนื้อหาเหมือนกับที่เป็นฉบับภาษาเขมร ผู้วิจัยจึงจะไม่ขอล่าวเนื้อหาให้เป็นการซ้ำอีก

#### นิทานศรีธนัญชัยของประเทศลาว

เรื่องศรีธนัญชัยที่ปรากฏในประเทศลาวนั้น รู้จักกันในชื่อของ "เซียงเหมียง" ซึ่งเป็นชื่อเกี่ยวกับนิทานศรีธนัญชัยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย นิทานเรื่องนี้ส่วนที่จารลงในใบลาน ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ทราบแต่เพียงว่า แต่เป็นคำประพันธ์ร้อยกรอง ซึ่งนำมาขับเป็นทำนองร้องได้ เรียกว่า "เพลงขับเรื่องเซียงเหมียง" ส่วนส่วนที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว มีทั้งส่วนที่เป็นภาษาลาว และส่วนที่เป็นภาษาฝรั่งเศส ใช้ชื่อเรื่องว่า "Les - contes de xieng mieng" แปลและเรียบเรียงโดยคนลาวชื่อ บุญฉัฐ วงศ์รัก (Boun-thán Wong Hack)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ทั้งฉบับที่เป็นภาษาลาว และฉบับภาษาฝรั่งเศสประกอบการวิจัยด้วย และจากการศึกษาเรื่องเซียงเหมียงฉบับภาษาลาวแล้ว ผู้วิจัยพบว่านิทานเรื่องนี้ของลาวและนิทานเซียงเหมียงของทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ฉบับที่ตีพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูบริรักษ์ธรรมกิตติ ติลา วิจิตรโม นั้นมีลักษณะที่เหมือนกันทุก

ประการ ทั้งคำถ้อยคำที่ใช้ รูปแบบของคำประพันธ์และเนื้อหา ฉะนั้นผู้วิจัยจึงจะไม่ขอกล่าวถึงนิทานเรื่อง เชียงเหมียงฉบับที่เขียนเป็นภาษาลาวอีก (ดูรายละเอียดหน้า 89-90)

สำหรับเรื่อง เชียงเหมียงฉบับภาษาฝรั่งเศส ผู้วิจัยพบว่า เรื่องราวส่วนใหญ่ของนิทานนี้กับฉบับภาษาลาว มีลักษณะแก่น เนื้อหาและการเรียงลำดับ เหตุการณ์เหมือนกัน ผู้วิจัยจึงจะไม่ทำประมวล เหตุการณ์ของฉบับภาษาฝรั่งเศสไว้อีกเช่นกัน ส่วนข้อแตกต่างของฉบับภาษาลาวและภาษาฝรั่งเศสนั้น พบว่า มีความแตกต่างในคำนำ ทหาร เชียงพรรณา ส่วนวนที่เป็นภาษาฝรั่งเศสมีการเสริมแต่งข้อความใหม่มีลักษณะ เป็นนิยายมากขึ้น เช่นมีการบรรยายสภาพเมืองทวารวดี ซึ่งเป็นฉากของเรื่องอย่างงดงามดังนี้

Les seigneurie de Thavaravadi s'étendait aux bords d'un fleuve qui, venant des montagnes lointaines, coulait doucement ses eaux à travers une plaine fertile. Une haute muraille surmontée de tourelles et de crénaux l'entourait et la protégeait de tous côtés. On y avait percé quelques grandes portes pour communiquer avec les régions avoisinantes et faciliter les échanges commerciaux qui se faisaient par le fleuve.<sup>1</sup>

อาณาเขตของนครทวารวดี แม่ออกไปจรดริมฝั่งแม่น้ำสายหนึ่ง ซึ่งไหลมาแต่หัวเขาที่ทางไกล แม่น้ำสายนี้ไหลเอื่อย ๆ คัดยานที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ นครนี้มีกำแพงสูงใหญ่ ยอดเป็นป้อมยาม และโบสถ์มาตุลาน้ำโอบล้อมรอบนคร ปุกปองภัยอันตรายอันจะมาจากทุกหน เว้นเป็นของประจัญใหญ่ไวสองสามแห่ง เพื่อเป็นทางคมนาคมติดต่อกับอาณาบริเวณที่อยู่ไกล เคียง และเพื่อให้อะกวมแก่การค้าขายแลกเปลี่ยนซึ่งกระทำกันทางน้ำ

1

Wonghack, Bounthan. "Les Contes de xieng mieng," in Bulletin des Amis de Royaume Lao (No.7-8), Vientiane Laos : Semestrille d'Etudes Culturelle sur le Laos, 1972. p.3

นอกจากนั้นยังมีบทกวีชนบท บทร่ำกลอน บทร้อยกรอง และให้รายละเอียดเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมมากกว่าส่วนอื่นที่เก็บภาษาลาว

คำกล่าวเป็นเอกเกี่ยวกับนิทาน "เซียงเหมี้ยง" ของลาว นายบุญชัย วงศ์รัก ไคไคขอสันนิษฐานว่า ลาวได้นิทานเรื่องนี้มาจากไทยนั่นเอง โดยให้เหตุผลสนับสนุน 2 ประการ คือ ประการแรก ฉากของเรื่องดังกล่าวถึงเป็นฉากที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ก็คือ เมืองทวารวดี ซึ่งหมายถึงกรุงศรีอยุธยา เมืองหลวงเก่าของไทย ประการที่สอง เป็นหลักฐานคำอุปมาอุปไมย โดยเล่าสืบกันมาว่า คนไทยตีเมืองเวียงจันทน์ได้ ก็ช่วยภริยาของเซียงเหมี้ยงหลุดลวงให้ภริยาเวียงจันทน์ดูครุใน เมืองใหม่หมด ทั้งนี้เพื่อมิให้ภริยาคนนั้นเข้ามาช่วยป้องกัน เมืองโคกคัง เช่นกรังก่อน ๆ ละหน้เวียงจันทน์จึงต้องเสียเมืองแก่ไทย เพราะภริยาของเซียงเหมี้ยงตั้งกล่าว<sup>1</sup>

ข้อสันนิษฐานของนายบุญชัย วงศ์รัก นั้นว่า เป็นแง่คิดในทางประวัติศาสตร์ในลักษณะของตำนาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คนลาวเชื่อว่า เซียงเหมี้ยง นั้นมีตัวตนจริง นับว่าเป็นข้อมูลเกี่ยวกับที่มาของเรื่อง เซียงเหมี้ยงที่น่าสนใจที่เกี่ยว แต่เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมิได้มุ่งหมายที่จะสืบค้นที่มาของนิทานเรื่องนี้ จึงจะไม่ขอยกประเด็นขึ้นมาอภิปราย

#### นิทานศรีธมมชัยของประเทศอินโดนีเซีย

ในประเทศอินโดนีเซีย ไม่ปรากฏว่ามีนิทานที่เรียกชื่อเรื่องว่า ศรีธมมชัยหรือเซียงเหมี้ยงเลย แต่ที่นิทานที่มีตัวละคร เป็นคนเจ้าปัญญา เช่นเดียวกับเรื่องศรีธมมชัยนี้มีอยู่ 2 เรื่อง คือเรื่อง สีกาบายัน (Si Kabayan) ซึ่งรวบรวมโดย มากาเรต มูทอะลี บาซาช (Margaret Muth Ali Basah) และเรื่อง อาบูนาวัส (Abu Navas) รวบรวมโดย อีสกันดาร์ (N.St. Iskandar)

1

Ibid., pp. 46-47.

สำหรับเรื่อง สีกายายัน นั้นตัวเอกของเรื่องได้แสดงความมีปัญญา แบบตรงตรง เช่นเดียวกับศรีธนญชัย แต่เนื่องจากไม่มีเหตุการณ์ตอนใดในเรื่องนี้หรือสัมพันธ์กับเรื่องศรีธนญชัยเลย ผู้แต่งจึงจะไม่ขอเอ่ยถึงเนื้อหาโดยละเอียดของเรื่องนี้

ส่วนเรื่อง อายุนาวัส นั้นเป็นฉบับที่ตีพิมพ์ด้วยภาษาอินโดนีเซีย<sup>1</sup> ปรากฏว่ามีเหตุการณ์เพียงตอนเดียวเท่านั้นที่เหมือนกับเหตุการณ์ในนิทานเรื่องศรีธนญชัยของไทย คือตอนที่ตัวเอกของเรื่องอ้างว่าตนเป็นไก่ตัวผู้ เนื้อหาในตอนอื่น ๆ ของเรื่องนี้มีไคลคล้ายคลึงกับเรื่องศรีธนญชัยของไทยเลย ผู้วิจัยจึงจะไม่ขอกล่าวถึงรายละเอียดของเหตุการณ์เหล่านั้น

เรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับนิทานเรื่องนี้ก็คือ ตัวเอกของเรื่อง ซึ่งชื่อ อายุนาวัส (Abu Nawas) นั้น เป็นบุคคลที่มีตัวตนจริง ๆ ในประวัติศาสตร์ของอาหรับ ประเทศอินโดนีเซียรับเอานิทานเรื่องนี้มาจากประเทศอาหรับอีกทีหนึ่ง คำนำของหนังสือนี้ได้กล่าวถึงชีวประวัติของอายุนาวัส ว่าอายุนาวัสเกิดที่เมือง ฮาวัส (Ahwas) เมื่อ ค.ศ. 750 เป็นบุคคลที่มีความเฉลียวฉลาด และมีความสามารถในการแต่งโคลงและสามารถร้องเพลงได้ดี เขาเข้ารับราชการในสมัยของสุลต่าน ฮารุน นูร์ ราซิด (Sultan Harun-Nur-Rashid) และสุลต่าน อัล อามิน (Al - Amin) โคลงที่อายุนาวัสแต่งถวายสุลต่าน นอกจากจะเป็นโคลงที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังได้แสดงให้เห็นความมีสติปัญญาแบบฉลาดแกมโกงแฝงไว้ด้วย นอกจากนั้นเขายังสามารถเขียนร้อยกรองแบบกำสรวลและเพลงรัก ตลอดจนเขียนเรื่องเสียดสีประชดประชันได้ก็อีกด้วย อย่างไรก็ตามความสามารถเหล่านี้ของเขาไม่ช่วยให้เขาได้รับยกย่องว่าเป็นกวี แต่ทุกคนจะรู้จักเขาในฐานะของตลกหัววง (clown) เขาถึงแก่กรรมเนื่องจากถูกลอยสังหาร เมื่อปี ค.ศ. 810 ในกรุงแบกแดด

<sup>1</sup> ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากพระเชคกี ประเสกต์โต (Teddy Prasetiö) ชาวอินโดนีเซีย ซึ่งบวชเป็นภิกษุ ที่วัดขวรนิเวศวิหาร แปลจากภาษาอินโดนีเซียเป็นภาษาอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2518.

เนื้อหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในนิทานเรื่องนี้ ล้วนเป็นเรื่องที่เกิดในสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทั้งสิ้น และจากประวัติของเขาจะเห็นได้ว่า ผู้แต่งเรื่องนี้ได้อาศัยเค้าโครงจากเรื่องจริงเป็นส่วนใหญ่

### นิทานศรีธนญชัยของประเทศไทย เล เชียงและประเทศสิงคโปร์

จากการศึกษานิทานเรื่อง อานูนาวัต ที่ผู้วิจัยได้ขอยืมจากสถานทูตมาเลเซีย ประจำประเทศไทยมาแล้ว พบว่าเป็นฉบับเกี่ยวกับที่มีปรากฏอยู่ในประเทศอินโดนีเซีย

สำหรับนิทานเรื่องอานูนาวัตของประเทศสิงคโปร์นั้นผู้วิจัยได้รับรายละเอียดจาก นาย ที ธิรุนะกะรัน (T. Thirunagarar) เจ้าหน้าที่ประจำสถานทูตสิงคโปร์ประจำประเทศไทยว่า นิทานอานูนาวัตฉบับที่มีเผยแพร่อยู่ในประเทศสิงคโปร์นั้น ก็เป็นฉบับเกี่ยวกับที่มีปรากฏอยู่ในประเทศอินโดนีเซียด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจะไม่กล่าวถึงเนื้อหา และรายละเอียดของนิทานนี้อีก

### ศรีธนญชัยของประเทศไทยฟิลิปปินส์

ลักษณะของนิทานซึ่งมีเค้าโครงคล้ายกับเรื่องของศรีธนญชัยนั้น พบว่าในฟิลิปปินส์ มีอยู่ 1 เรื่อง ชื่อแควและชื่อเรื่องเป็นชื่อเดียวกันคือ ฮวน ปูซอง ( Juan Pusong ) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่สนใจศึกษานิทานซึ่งเรียกตัวเองว่าวิสัยัน ( Visyan ) ซึ่งรวบรวมไว้ทั้งหมด 5 ตอน แต่ตอนที่พิเศษการดัดแปลงคล้ายคลึงกับนิทานศรีธนญชัย มี 2 ตอน คือ

— หายสมโศกถูกคองว่ามีกเมล็ค

— ถูกจับไปขังในกรงเหล็ก และถูกนำไปวางไว้ในน้ำทะเลท่วม แต่ ฮวน

ปูซอง ( Juan Pusong ) รอดตายมาได้โดยหาอุบายให้เรือเข้ามาอยู่แทนทั้งนี้เพราะอ้างว่าพระเจ้าแผ่นดินจะยกลูกสาวให้คนที่เข้ามาอยู่ในกรงนี้

เปรียบเทียบนิทานศรีธนญชัยของไทยกับนิทานศรีธนญชัยฉบับต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จากการศึกษานิทานศรีธนญชัยทั้งของไทยและของประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะส่วนใหญ่ของนิทานเรื่องนี้ ไม่ว่าจะ เป็นโครงเรื่อง แนวคิด หรือตัวละคร มีความคล้ายคลึงกันมาก จะแตกต่างกันบ้างก็เฉพาะประเด็นปลีกย่อยเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจาก สภาพสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพทางภูมิศาสตร์ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนค่านิยมของแต่ละชาตินั้นแตกต่างกัน จึงทำให้รายละเอียดในนิทานแต่ละประเทศแตกต่างกันไปบ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงขอเปรียบเทียบให้เห็นความคล้ายคลึงและความแตกต่างควบคู่กันไปตามหัวข้อต่อไปนี้

ก. โครงเรื่อง

ข. ตัวละครและแนวความคิด

ก. โครงเรื่อง มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือ มีโครงเรื่องที่ไม่สลับซับซ้อน เป็นเรื่องที่ได้ถึงชีวิตและเรื่องราวของบุคคลเพียงคนเดียวโดยตลอด ลักษณะของการดำเนินเหตุการณ์ก็เป็นไปตามเวลาปฏิทิน เรื่องราวจะเริ่มจากจุดสงบไปสู่ความขัดแย้ง แล้วในเรื่องให้เกิดความสงสัยชวนติดตาม จนถึงจุดสุกย่อยของเรื่อง ซึ่งเหตุการณ์ต่าง ๆ ไกลคล้ายไปคล้ายก็

ความแตกต่างในกานโครงเรื่องที่ได้เห็นไคยอย่าง เคนซึกก็คือ นิทานศรีธนญชัยของแต่ละประเทศ จะมีการเรียงลำดับเหตุการณ์ไม่ตรงกัน หรือเหตุการณ์บางตอนมีในประเทศหนึ่ง แต่ไม่มีปรากฏในอีกประเทศหนึ่ง เป็นคน ที่เห็นเคนซึกคือ ศรีธนญชัยของประเทศกัมพูชา จะมีเหตุการณ์ซึ่งไม่ปรากฏในนิทานศรีธนญชัยของประเทศอื่นเลย ดังนี้

1. เมื่อธนัญชัยอายุประมาณ 7 ขวบ ธนัญชัยไค้ไปวิ่งเล่นที่ไค้ถุนขานของเสรมฐี บังเว็ญกรรยาของเสรมฐีทำหลอกกายตก จึงขอไค้ธนัญชัยเก็บไค้ไค้โดยมีเงื่อนไค้ว่าเมื่อเก็บไค้แล้ว ภรรยาเสรมฐีจะตองให้ขาวเมาจำนวนมากแกธนัญชัย ครั้งภรรยาเสรมฐีให้ขาวเมาเต็ม 1 กระจาก ธนัญชัยไค้ไม่พอใจ อางว่ายังไม่มากขอ เสรมฐีช่วยตักสินไค้โดยไค้ธนัญชัยเลือกขาวเมาในกระกง โดยแฉงเป็น 2 กอง ซึ่งมีจำนวนขาวเมาไม่เท่ากัน ธนัญชัยเลือกกองที่ควเห็นว่ามีขาวเมามาก ธนัญชัยจึงไมกลาเรียกรองขอขาวเมาเป็นจำนวนมากอีก

และรู้ว่าแพรว เสรีแล้ว รัชชัญญ์จึงคิดแก้แค้นด้วยการขอให้แม่ชายคนไหนเป็นทาสของ เสรี รัชชัญญ์  
สำหรับนิทานศรีธนัญชัยของไทย ไม่ว่าจะ เป็นของภาคใด แม้จะมีเหตุการณ์ที่ศรี-  
ธนัญชัยข้องเกี่ยวกับ เสรี รัชชัญญ์ก็ตาม แต่ไม่มีเหตุการณ์ตอนนี้ นอกจากนั้นยังเห็นได้อย่าง  
ชัดเจนว่า การเล่าเรื่องของกัมพูชา มีลักษณะที่รวบรัดเหตุการณ์มากกว่าของไทย กล่าวคือ  
ของไทยเรานั้น ศรีธนัญชัยได้พบ เสรี รัชชัญญ์หรือหลวงนายในตอนกลางเรื่อง แต่ของกัมพูชาได้พบ  
ตั้งแต่ตอนต้นเรื่อง ๐

ประเทศลาวหรือของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยบางฉบับ พบว่า ชีวิตในวัย  
เด็กของตัวเอกดำเนินไปอีกรูปหนึ่ง คือ มีฐานะที่สูงกว่าการเป็นทาสหรือคนรับใช้ เพราะได้  
รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าแผ่นดิน ทำให้ไม่ต้องกินรบนครอสู่วัยเด็กอย่างศรีธนัญชัยของไทยภาค  
กลาง และกัมพูชา

ประเทศฟิลิปปินส์ การดำเนินเรื่องมีความแตกต่างไปจากประเทศอื่น ๆ มาก โดยเฉพาะ  
เฉพาะเรื่องราวในวัยเด็กของตัวเอก ปรากฏในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีความเข้มข้นน้อยกว่าของ  
ไทย ลาว และกัมพูชา คนเรื่องเป็นเรื่องราวของกรรมศาสตร์ของเด็ก ที่ไม่อยากเรียนหนังสือ  
จึงจำเป็นต้องหาเหตุมาอ้าง ด้วยการทำคนเป็นหมอกุ เหตุการณ์ก่อนนี้ของฟิลิปปินส์ไม่พบใน  
ศรีธนัญชัยของประเทศอื่น ๆ เช่นกัน

2. เสรี รัชชัญญ์ให้เลี้ยงวัว รัชชัญญ์ถือว่าวัวตัวเมียทุกตัว เป็นเมียของคนหมก ดังนั้น  
เมื่อมีวัวตัวผู้อื่น ๆ มาเกี่ยวพาราตี จึงถูกรัชชัญญ์จับมัดไว้หมก

ส่วนของไทยไม่กล่าวถึงการเลี้ยงวัว แต่กล่าวถึงการเลี้ยงควาย ซึ่งศรีธนัญ-  
ชัยก็มีใจดีต่อควายเหล่านั้น เป็นเมียของคน

ประเทศลาว ไม่เคยถึงเรื่องวัวหรือควายเลย

3. พระเจ้าแผ่นดินเสด็จประพาสป่า ตรีสิริให้รัชชัญญ์ซึ่งงามเสด็จให้ทัน แผลง  
ที่พระองค์ประพาสได้เป็นช่างแก่ เกินชามาก ทำให้ตามเสด็จไม่ทัน รัชชัญญ์ก็เอาตัวออกจาก  
การถูกลงโทษ โขยหาไม้และนำมาผูกเป็นเสากระโคง แล้วใช้ไม้ถองมา เพื่อพระเจ้า-  
แผ่นดินจะเอาผิด รัชชัญญ์ก็เล่าเหตุการณ์ให้ทราบ พร้อมกับพูดว่าคนมีใจปลอยปละละเลยใน  
หน้าที่แต่ประการใด

สำนวนของไทย ไม่กล่าวถึงการชี้ข้าง แต่เป็นการชี้ข้างว่าตาเล็กไม่สมตัว  
 ประเทศลาว เหมือนของไทย  
 ประเทศฟิลิปปินส์ ไม่กล่าวถึงข้างเลย

4. พระเจ้าแผ่นดินประพาสป่า รับสิ่งใหม่หาคเล็กทุกคนขึ้นมาไป และพยายาม  
 ก็ดกั้นไม่ให้ผู้ใดให้หรือขายน้แก่ชนนุชย์ในทุกกรณี ชนนุชย์หาม้จริง ๆ ไม่ได้ จึงเอาม้-  
 หมายกรุกทำที่ชี้ไปแทน

เหตุการณ์ตอนนี้ไม่มีปรากฏในสำนวนของไทย ลาว และฟิลิปปินส์เลย

5. พระเจ้าแผ่นดินให้ชนนุชย์ไปทำความสะอาดใต้ถุนพระตำหนัก ชนนุชย์ได้ทำ  
 ุบายค่าพวกสนม จึงถูกห้ามไม่ให้ไปทำความสะอาดอีก

เรื่องราวเกี่ยวกับนางสนมนี้ ของไทยและลาว ไม่ปรากฏเหตุการณ์ตอน  
 พระเจ้าแผ่นดินสั่งให้ศรีชนนุชย์ไปทำความสะอาด มีแต่ตอนพระเจ้าแผ่นดินรับสั่งให้นาง  
 สนมไปปล้สวาระกเรือนทอง (กลาง) ของศรีชนนุชย์ อีกตอนหนึ่ง เป็นตอนพระเจ้าแผ่นดิน  
 โปรคให้คุมนางสนมไปร้องไห้ในงานศพพระอาจารย์ ซึ่งฉบับของประเทศกัมพูชามีปรากฏ  
 เป็นอีกตอนหนึ่งต่างหาก

ประเทศฟิลิปปินส์ ไม่เอ่ยถึงเรื่องนางสนมเลย

6. พระเจ้าแผ่นดินแกล้งให้ชนนุชย์หาไก่มาชน และรับสั่งห้ามขายไก่ให้ชนนุชย์  
 ชนนุชย์เอาลูกไก่มาชนแทน

สำนวนของไทย ลาว และฟิลิปปินส์ ไม่เอ่ยถึงเหตุการณ์นี้เลย

ความแตกต่างในเรื่องอนุภาค (Motif) นั้น ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็นจากตาราง ดังนี้ :-



ตาราง เปรียบ เทียบความแตกต่างใน เรื่องอนุภาคของนิทานศรีพันธุชัย

170

เหตุการณ์ที่เหมือนกัน	อนุภาคที่แตกต่างกัน			
	ไทย	กัมพูชา	ลาว	ฟิลิปปินส์
1. มีความผิดเกิดขึ้นก่อนที่จะกำเนิดตัวละครเอก	แม่ฝันว่าไม่เที่ยวเล่น เห็นเขาพระเมรุใหญ่มากกั้นขวางหน้าไว้ นางจึงขี้เมื่อไปจับยอดกุญแจ แล้วเก็บไป จึงคว่ำพระจันทร์มาได้ (ฉบับภาคกลาง)	แม่ฝันว่า เก็บลูกพระร่วงไว้ลูกหนึ่ง และเห็นพระจันทร์ขึ้นเพ็ญ ขึ้น 15 กล้า	ไม่กล่าวถึงความผิดก่อนกำเนิดตัวละครเอก แต่กล่าวถึงความฝันของพระมเหสีก่อนกำเนิดพระราชโอรส	-
2. การทำนายฝัน	เดร เป็นผู้ทำนายว่าจะได้บุตรชาย และจะได้เป็นกลกหลวง	จรรยาโทร เป็นผู้ทำนายว่าจะได้บุตรชาย แต่จะต้องเป็นทาส	โทร เป็นผู้ให้ทำนายแถมระมเหสีว่า จะต้องหาเด็กชายที่เกิดในวันเดียวกับพระโอรสมาเลี้ยงดูกัน	-
3. ตัวเอกถูกนำตัวไปขาย	ขายให้กับแม่กำ	ขายให้กับเศรษฐี	-	-

เหตุการณ์ที่เหมือนกัน	อุปโลกน์ที่แตกต่างกัน			
	ไทย	กัมพูชา	ลาว	ฟิลิปปินส์
4. พระเจ้าแมนกีโยท จึงไม่อยากเห็นหน้า และห้ามเข้าเฝ้า แต่หาวิธีเข้าเฝ้าได้	เอากนรับเสด็จ	แกล้งกาสมภาร	เอากนรับเสด็จ	-
5. มีผู้ทาพั้นทายเมล็ด ผลไม้	ทายเมล็ดแดงโม แดขาง สำนวนเขมรเกาะเมรุค- พักทอง และเมรุคคิง	ทายเมล็ดแดงโม	-	ทายเมล็ดส้ม
6. ต้องไปอยู่ขมบท	ทำดูบายเพราะอยากไป กินเมืองปักขไค้	พระเจ้าแผ่นดินส่งไป เพราะเกรงว่าจะแย่ง ราชสมบัติ	-	-
7. พระเจ้าแผ่นดินสั่ง ประหาร	เนื่องจากหอคอยพระเจ้า- แผ่นดินโศกมคคก (ผายดูมิใช่พอธวาย)	เนื่องจากเก็บภาษีเพิ่ม ทำให้ประชาชนเดือดร้อน	-	-

เหตุการณ์ที่เหมือนกัน	อนุภาคที่แตกต่างกัน			
	ไทย	กัมพูชา	ลาว	ฟิลิปปินส์
3. ทำพินัยกรรมอำมาตย์	ทำว่าคนสามารถทลายใจ อำมาตย์ได้ถูกต้อง	โดยทำว่าคนสามารถ ทำให้พระเจ้าแผ่นดิน ทำตามคำสั่งของคนได้	-	-
9. ถูกเนรเทศไปเมือง จีนแล้วทำอุบาย กระพริบตาพระเจ้า กรุงจีน	ถวายวิธีกินผักนึ่งไต่ราว	ถวายวิธีกิน "ขนมป้อน" ซึ่งมีลักษณะ เป็น เส้น ยาว ๆ	-	-
10. วิธีประหารที่ประเทศจีน	ขังคิกเย็น, คิกมก	ขังคิกเย็น	-	-
11. สาเหตุที่ตัวเอกถึงแก่ กรรม	ตรอมใจ	ถวายโรคชรา	ตรอมใจ	-
12. ส่งความแก่ภรรยา ก่อนตาย	ให้เผาศพด้วยไม้รัง	ให้เอาไม้เล็กแหลม ๆ ปักไว้ที่หลุมศพ	-	-

ข. ตัวละครและแนวความคิด ผู้วิจัยเห็นว่าตัวละครและแนวความคิด ของศรี-  
 รัตนอุทัย ฌัมป์ต่างประเทศส่วนใหญ่ไม่แตกต่างไปจากฌัมป์ของไทย โดยเฉพาะลักษณะการ  
 สร้างตัวละคร เดกให้มีส่วนปัญหาหลักแหลม มีเล่ห์เหลี่ยมเหนียวแน่น และแสดงพฤติกรรมบาง  
 อย่างที่บุคคลในสังคมนั้น ๆ ไม่เคยประพฤตินับถือมาก่อน เหล่านี้ล้วนเป็นการส่งเสริมแนว  
 ความคิดในด้านการใช้ปฏิภาณไหวพริบ และต้องการแสดงอารมณ์ขัน ตลอดจนให้แนวความ  
 คิดอื่น ๆ ดังกล่าวแล้วในบทที่ 3 ให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดีแนววิจารณ์ของ วันดี โคน (Vandy Kaonn) ซึ่งปรากฏอยู่ใน  
 หนังสือ "L'histoire de Thnenn Chey le sage" นั้นมีแง่คิดที่น่าสนใจหลาย  
 ประการ เพราะเป็นการมองนิทานพื้นบ้านในอีกมุมหนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า สมควรจะไต่หอยยก  
 บทวิจารณ์ของ วันดี โคน มาอภิปรายในที่นี้ด้วย บทวิจารณ์ของ วันดี โคน สรุปเป็นหัวข้อ  
 ต่าง ๆ ใกล้เคียงนี้

#### 1. บทวิจารณ์เกี่ยวกับลัทธิ "เทวราช" (Deva Raja) หรือสมมติเทพ<sup>1</sup>

วันดี โคน (Vandy Kaonn) แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า การกระทำ  
 ของศรีรัตนอุทัย เป็นการกระทำที่มีเหตุผล เพราะต้องการจะถอดเลียนลัทธิเทวราช ซึ่งเขา  
 เห็นว่าเป็นลัทธิที่มีความเหลวไหลไร้สาระ เขาจึงพยายามพิสูจน์ว่า ปัญหาของมนุษย์นั้นเล็ด  
 กว่าสิ่งอื่นใด ทั้งนี้โดยหลักการแล้วตัวแทนของเทพเจ้า หรือสมมติเทพ ควรจะต้องประกอบ  
 ไปด้วยสติปัญญาล้ำเลิศเกินมนุษย์ และต้องสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ แต่พระ  
 ราชาในเรื่องนี้ไม่มีลักษณะดังกล่าวเลย คนธรรมดาเขาศรีรัตนอุทัยนั้นกลับมีปัญญาเหนือกว่า  
 ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า เทพเจ้าไม่มีความสามารถที่จะควบคุมและลิขิตชะตาชีวิตของมนุษย์ได้  
 เมื่อเป็นเช่นนั้นการปกครองมนุษย์จึงควรจะเป็นหน้าที่ของมนุษย์ด้วยกันเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง  
 ยิ่งมนุษย์ที่มีปัญญามากกว่า วันดี โคน ใ้เน้นในตอนท้ายของบทวิจารณ์ว่า ผู้แต่งศรีรัตนอุทัย

1

Vandy Kaonn, L'histoire de Thnenn Chey. (Phnom Penh:[n.p.],[n.d]),  
 p. 5-6.

พยายามชี้ให้เห็นความเหลวไหลไร้สาระของลัทธิ เทวราชซึ่งอยู่เหนือความเข้าใจของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ในสมัยนั้น

แนวคิดที่ว่า ศรีชนธูชัยสะท้อนปฏิกิริยาต่อลัทธิ เทวราชนี้ ผู้วิจัยไม่เห็นพ้องด้วย เพราะในสมัยที่มีนิทานเรื่องนี้เกิดขึ้น ลัทธิ เทวราชกำลังได้รับความนิยมยกย่องนับถือจากชนทุกชั้นในสมัยนั้น พระราชาจึงเป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพสูงสุดจากบุคคลทั่วไป ดังนั้นความคิดที่ต่อกรจะขัดแย้งกับลัทธินี้โดยตรง จึงไม่น่าจะเป็นความคิดอันแรงกล้าของผู้แต่งในยุคนั้นอย่างแน่นอน ความคิดเห็นของ วันที โคน เกี่ยวกับเรื่องนี้จึงเป็นความคิดที่ฉิวเฉียดและเป็นการตีความของคนในยุคใหม่มากกว่า นอกจากนั้นการที่ผู้แต่งให้ตัวเอกเป็นบุคคลธรรมดา แต่สามารถแสดงพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งคนทั่วไปไม่สามารถจะทำได้นั้น ก็เป็นลักษณะเฉพาะตัวของตัวละครประเภทคนเจ้าปัญญาหรือคนฉลาดแบบแกมโกง (Trickster tale) นั่นเอง อีกประการหนึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ลักษณะของศรีชนธูชัยโดยแท้จริงแล้วเปรียบเสมือนเป็นตลกหลวง (clown) ในราชสำนัก ซึ่งเป็นธรรมเนียมยึดถือกันมาแต่โบราณว่า บุคคลที่ไ้รับตำแหน่งนี้ เป็นบุคคลที่มีลัทธิพิเศษกว่าบุคคลทั่วไป ก็จะสามารถแสดงพฤติกรรมขัดแย้งต่อพระราชาได้ ไม่ว่าจะเป็นการพจจา หรือการกระทำก็ตาม พระราชาจะทรงยอมให้ เพราะถือเป็นสิ่งบันเทิงอย่างหนึ่ง และถือว่าเป็นบุคคลที่จะให้คำแนะนำในทางอ้อมแก่พระองค์ด้วย ดังนั้นพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ตลกหลวงแสดงออก จึงมีใ้ใ้หมายควมว่าไม่มีความเคารพต่อพระราชาแต่อย่างใด หากแต่เป็นการกระทำหรือการไขว่คว้าที่แฝงข้อคิดและเป็น การเตือนสติที่มีค่า และมุ่งให้เกิดความบันเทิงด้วย ลักษณะดังกล่าวจะพบในวรรณคดีโบราณของอินเดีย เช่น เรื่องศกณตลา ของกาลิทาส จะมีบทสนทนาของตลกหลวงที่คมคาย และให้ข้อคิดแก่พระราชาอย่างน่าสนใจ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยคิดว่า หากผู้แต่ง เรื่องศรีชนธูชัยของ กัมพูชาจะมีความกึกอะไรมากมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็อย่างนั้น น่าจะเป็นลักษณะของความคิดที่อยากใ้คนมีกำลังหรืออำนาจน้อยสามารถเอาชนะคนที่ม่อำนาจ หรือคนมีกำลังมากได้ควย มีสติปัญญาสูง มากกว่าที่จะเจาะจงให้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลัทธิ เทวราชโดยตรง

## 2. บทวิจารณ์ทางการเมืองชนบทรอบนิยม ประเพณี ศีลธรรม จรรยา และสังคม<sup>1</sup>

ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ วันดี โคน ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้แต่งถือโอกาสล้อเลียนค่านิยมของสังคมในสมัยนั้นกันต่าง ๆ เช่น ค่านิยมเศรษฐกิจ การปกครอง มีความบกพร่องเนื่องจากพระราชกรณียกิจไม่พยายามเพิ่มผลผลิต และมีโคสออสองกแลอย่างทั่วถึง ทำให้ข้าราชการที่อยู่ชนบทเป็นก้ำกึ่งที่แท้จริง ก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชน เช่น จากคำสั่งให้ลดภาษีเป็นเพิ่มภาษี เป็นต้น ผู้แต่งประสงค์จะชี้ให้เห็นว่าลักษณะการปกครองที่ไม่สมบูรณ์แบบจะขึ้นอยู่กั้มถ้อยคำและตัวหนังสือมากกว่าการกระทำที่ปฏิบัติได้ และชี้ว่าพระราชกรณียกิจจะแพร่ไปตามชนบทเพื่อจะได้ใกล้ชิดกับประชาชนและเพื่อให้ทรงทราบว่าระบบการปกครองที่ใช้อยู่มีประสิทธิภาพหรือไม่ นอกจากนี้ยังได้ชี้ให้เห็นข้อบกพร่องที่สำคัญที่สุดของพระราชกรณียกิจคือการถูกแย่งราชสมบัติ กล่าวว่าจะต้องเสียราชบัลลังก์ให้แก่ผู้ที่มีความสามารถมากกว่าจึงพยายามกำจัดศรีธนญชัยหลายครั้งหลายหน

นอกจากนั้น วันดี โคน วิจารณ์ว่าเรื่องศรีธนญชัยสะท้อนสภาพสังคมที่ยกย่องเงินทอง และความมีหน้ามีตาในสังคมเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้เป็นผลมาจากลัทธิเทวราชซึ่งให้เกียรติเศรษฐีและชนชั้นสูงนั่นเอง

ความคิดเห็นของ วันดี โคน อีกประการหนึ่งคือ ผู้แต่งเรื่องต้องการเน้นความสำคัญของภาษา โคนเห็นว่าคนทั่วไปมักจะเคยชินที่จะใช้คำพ้องโดยไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำ ซึ่งสามารถตีความไปได้หลายแบบหลายอย่าง ดังนั้นถ้าไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงก็ย่อมทำให้เสียประโยชน์ได้

ในตอนท้ายของบทวิจารณ์นี้ วันดี โคน ได้ยกย่องศรีธนญชัยว่าเป็นนักตรรกวิทยา เพราะเขาเรียนรู้ความจริงของชีวิตจากประสบการณ์มากกว่าการเรียนรู้จากตำรา ฉะนั้นจึงทำให้เขาเอาชนะนักปราชญ์จีนได้อย่างน่าชื่นชม

---

1

Ibid., pp. 7-11.

แนวคิดที่ว่าศรีชนธูชัยสะท้อนปฏิกิริยาทางศาสนสังคม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ นี้ ผู้วิจัยเห็นควายนางที่เป็นลักษณะของการสะท้อนสถานสังคม จากสิ่งแวดลอมรอบตัวผู้แต่ง ซึ่งมองเห็นความจริงในขณะนั้นว่าเป็นอย่างไร โดยแสดงออกในรูปของการเล่าเรื่องแบบนิทาน และในลักษณะนี้อาจเป็นการแสดงทัศนะส่วนตัวของผู้แต่งต่อสภาพแวดลอม ซึ่งยากจนตกต่ำในขณะนั้นด้วยก็ได้ แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่า ผู้แต่งมีใคของการให้มีความหมายไปในทางจะโจมตีลัทธิเทวราชว่า เป็นเพราะมีการปกครองควยลัทธินี้ ประเทศจึงมีความยากจน หรือตกต่ำลงแต่ประการใด

### 3. บทวิจารณ์เกี่ยวกับครกวิทยาของศรีชนธูชัย<sup>1</sup>

วันที่ โคน โภคแสดงทัศนะ ว่าผู้แต่ง เรื่องนี้เป็นนักปรัชญาในแง่ที่เขาเป็นนักทฤษฎีมากกว่าจะเป็นคนเพี้ยน ศรีชนธูชัยจึงแสวงหาประดัยการดี เพื่อมาสรุปเป็นทฤษฎีศรีชนธูชัยไม่สนใจสิ่งอื่นใดเลยนอกจากความมีสติปัญญา ดังนั้นเขาจึงเลือกแต่งงานกับหญิงที่มีปัญญา ทัศนคติของเขาไม่สนใจศีลธรรม เพราะมีแบบอย่างศีลธรรมของตนเอง เขาไม่รับรู้อาณัติของสถาบันในสังคม การเมือง และศีลธรรม จึงทำทุกอย่างโดยไม่ลังเลใจว่าเป็นความชั่วร้ายอย่างไรหรือไม่ เขาไม่มีอารมณ์และความรู้สึก จึงไม่โกรธที่ถูกพระราชาสั่งประหาร เขาใช้ความสามารถในการเล่นลิ้นเล่นกำ ล้อเขียนเหตุผลและภาษา ซึ่งประกอบขึ้นเป็นความรู้ความเข้าใจของบุคคล และบังคับให้พวกนั้นยอมรับความจริงตามแบบของเขา เขาแสดงทัศนคติแบบปฏิวัติศอกตาม และสามารถเปลี่ยน "ความจริง" ให้เป็น "ความเท็จ" และ "ความเท็จ" ให้เป็น "ความจริง" ได้ โภคโยไม่มีผู้ใดทราบบว่า อะไรคือความจริง อะไรคือความเท็จ ดังปรากฏในตอนนักปราชญ์จีนมาทำพินหันหายปัญหา หรือปริศนาต่าง ๆ เบ็ดเตล็ด เขาแสดงให้เห็นว่านักปราชญ์ไม่ใช่รู้อะไรทุกอย่าง แต่ความสำเร็จต่าง ๆ บางครั้งก็เกิดจากสถานการณ์ประจวบเหมาะและเหตุบังเอิญควย ดังปรากฏในตอนหายแวงโมว่ามีก็เม็ค เป็นต้น

<sup>1</sup>

Ibid., pp. 11-16.

พระราชาทรงตกเป็นเหยื่อของศรีธนญชัยเสมอ ทั้ง ๆ ที่พระองค์ทรงมีประสบการณ์มากกว่าและอายุมากกว่า เพราะว่าศรีธนญชัยฉลาดมากกว่า และเป็นนักสังเกตุการณ์ ความจริงและกฎหมายไต่ลี้กซึ่งกว่า นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงถูกบีบคั้นให้อยู่แต่ในเขตวัง ทำให้ประสบการณ์ของพระองค์อยู่ในแวดวงอันจำกัด และกำหนดพระราชาราชการของพระองค์มีส่วนทำให้ไม่สามารถความความจริงไต่ลี้กทั้งหมด ผิดกับศรีธนญชัยซึ่งเกิดมาคลุกคลีกับความจริงตลอดชีวิต การต่อสู้แต่ละครั้งของศรีธนญชัยมักจะแสดงให้ทุกคนตระหนักว่า คำพูดในภาษาธรรมดาไม่ไต่ลี้กแสดงความหมายทั้งหมดเท่าที่คิดขึ้น สัญญลักษณ์ที่ไรก็เป็นการคิดเอาเอง ซึ่งแสดงแต่ความหมายตามที่ตนคิดเอาเอง และอาจตีความไปไต่ลี้กมากมายหลายอย่าง ซึ่งหากละเลยความหมายอย่างหนึ่งอย่างใดไป ก็ทำให้เกิดผลร้ายขึ้นไต่ลี้ก ดังนั้นคำพูดจึงเปรียบเหมือนดาบสองคมที่ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่ง

ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าการปกครองประเทศควรจะต้องอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา และความรู้อะไรก็ความจริง เป็นอันดับแรก และสำหรับศรีธนญชัยแล้ว สังขรณ์ที่แท้จริงก็คือสังขรณ์ที่ไม่หลีกเลียงความจริง แต่ในลัทธิเทวราช มักหลีกเลียงความจริงอยู่เสมอวันที่ โทษ ไต่ลี้กรูว่า ความจริงอาจผันแปรไปไต่ลี้กตามกาลเวลา หรือยุคสมัย เปลี่ยนแปลงไปตามระดับความเข้าใจของมนุษย์ ซึ่งพัฒนาเรื่อยไปไม่หยุดยั้ง ไม่มีวันสิ้นสุด และมีหลักอยู่ว่าไม่ควรยึดถือความคิดว่าตนเป็นผู้ยังรู้ความจริงอันสูงสุดแก่ญ่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับ เรื่องตรรกวิทยาของศรีธนญชัยนี้เน้นว่าเป็นความคิดเห็นที่น่าสนใจ เพราะไต่ลี้กนำหลักวิชาที่เป็นทฤษฎีทางตรรกวิทยา และปรัชญาในสมัยปัจจุบันมาช่วย ทำให้ไต่ลี้กแก่งคิดที่กว้างขวางมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า แท้จริงผู้แต่งนิทานเรื่องนี้ก็ไม่ได้ต้องการจะสอดแทรกความคิดอันลี้กซึ่งคั่งบหวิจารณข่างคนแก่อะไรไต่ลี้ก เพราะลักษณะของเรื่อง เป็นนิทานพื้นบ้านที่เกิเกิดขึ้นเพราะความสนุกของคนโบราณ ซึ่งต้องการจะเล่าให้เกิดความเพลิดเพลินแก่ผู้ฟัง เป็นสำคัญ ความคิดของผู้เล่าเพื่อต้องการส่งสารบางอย่างอาจมีแฝงอยู่บ้าง แล่งเป็นไปในลักษณะที่ไม่ลี้กล้ำคั่งกล่าว และหากพิจารณาพฤติกรรมของศรีธนญชัยแล้ว ผู้วิจัยคิดว่า ศรีธนญชัยไม่ไต่ลี้กเป็นนักทฤษฎี แต่เขาเป็นนักปฏิบัติมากกว่า เขาทำทุกอย่างเพื่อต้องการให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยไม่คำนึงถึงวิธีการ ไม่นึกถึงความผิด



ความถูกต้องตามบรรลุดังเป้าหมายแล้ว ก็ถือว่า เป็นความสำเร็จ หรือความดีของเขา ฉะนั้น เขาจึง ไม่ เกิดรื้อถอนทิวทัศน์ที่เขาปฏิบัติต่อผู้อื่นเลย และการกระทำเช่นนี้ก็มีไต่ถามความที่เขา เป็นคนไม่มีอารมณ์หรือความรู้สึก แม้การที่ถูกพระเจ้าแผ่นดินสั่งให้หน้าควไปประหารก็เช่นกัน เขา เอาตัวรอดกลับมาได้ โดยไม่แสดงปฏิกิริยาโกรธแค้นต่อพระเจ้าแผ่นดินเลย ซึ่ง การปฏิบัติต่อพระองค์อย่างไมโกรธแค้นนั้นมีไต่ถามความว่า ศรีธัญชัยไม่มีอารมณ์หรือความรู้สึก ผู้วิจัยเข้าใจว่า การที่ศรีธัญชัยไม่โกรธพระเจ้าแผ่นดินก็เพราะ ขณะลอบวางศรีธัญชัย คงจะนึกเหตุน่าสงสารแล้วว่า การกระทำบางอย่างจะต้องได้รับโทษร้ายแรงอย่างแน่นอน แต่เพราะความที่คนรู้สึกว่ามีปัญญาที่จะสามารถเอาตัวรอดได้ จึงไม่เกิดรื้อถอนเมื่อเหตุการณ์เป็นไปตามความคาดหมาย ก็ถูกสั่งประหารชีวิต ศรีธัญชัยจึงมีความสุขกับการใช้ปัญญาของตนเอง ความรู้สึกโกรธแค้นต่อพระเจ้าแผ่นดินจึงไม่ปรากฏ นอกจากนั้น อาจ เป็นกับความตั้งใจในเรื่องความเป็นเจ้าชีวิต เจ้าแผ่นดิน ของราษฎรในสมัยนั้นก็ได้อาจ ทำให้ศรีธัญชัย "ขอมลง" โทษพระองค์ในลักษณะดังกล่าว หากพิจารณาอีกอย่างแท้จริงแล้ว ผู้วิจัย เห็นว่า แท้จริงศรีธัญชัย เป็นบุคคลที่มีอารมณ์และความรู้สึกที่รุนแรงมากที่สุดทีเดียว แม้ในวัยเด็ก ลักษณะของความรู้สึกโกรธแค้นที่คง เสื่อม เสื่อม เรื่องบางข่าวเก่าให้คน เลื่อนนั้น ย่อม เป็นตัวอย่างสนับสนุน เกี่ยวกับความดีที่ได้เป็นอย่างดี

สำหรับความคิดค้านกรณีวิทยาทานภาษานั้น ผู้วิจัย เห็นด้วยกับ วันดี โคน ในแง่ที่คำในภาษานั้นมีทิศทางหมายไต่หลายนับ ดังนั้นในความ เป็นจริง การจะตีความให้ถูกต้องตรงตามความ เข้าใจของอีกฝ่ายหนึ่งย่อมต้องอาศัยสถานการณ์แวดล้อม เขาช่วย แต่ในกรณีของศรีธัญชัยนั้น เป็นกรณีพิเศษ ซึ่งผู้แต่งจดหมายในการ เลือกวาทานในแง่ของคำที่มีหลาย-ความหมายมาช่วย เน้นความฉลาดเจ้า เล่ห์ของศรีธัญชัยให้ เห็น เกะเขินขึ้น แต่จริงแล้วการ เล่นลิ้น เล่นคำ นั้น เป็นลักษณะที่มีปรากฏอยู่ทั่วไปในประเทศต่าง ๆ นั้นเอง

#### 4. ข้อคิดเกี่ยวกับความจริง <sup>1</sup>

ทัศนะเกี่ยวกับข้อนี้ วันดี โคน ได้แสดงให้เห็นว่า ความจริงนั้นมีไว้เพียงแง่-

<sup>1</sup> Ibid., pp. 17-18.

เดียว แต่มีอยู่หลายแง่ ถ้ารู้แง่ใดแง่หนึ่งก็มีใช้การ รู้จักความจริงทั้งหมด ศรีชนอุษย์ได้เปิดเผยให้ทราบว่า แม้แต่ นักปราชญ์ก็ไม่สามารถเข้าถึงความจริงอันสูงสุดได้ เพราะแต่ละคนก็มีความจริงตามแบบของตน ทั้ง เช่น ตอนศรีชนอุษย์เล่า เรื่องการต่อสู้ของ เขากับนักปราชญ์จีนถึง 3 ครั้ง คือเล่าให้ขุนนางฟังครั้งหนึ่ง เล่าให้สังฆราชฟังครั้งหนึ่ง และเล่าถวายพระราชาก็ครั้งหนึ่ง แต่ละครั้ง เขาเล่าไว้ต่างกัน เมื่อพระราชาก็ถามว่า เหตุใดจึงเล่าแตกต่างกันไป พระองค์จะเชื่อเรื่องที่เขาเล่าถวายได้อย่างไร ศรีชนอุษย์ตอบโดยไม่ตะขิดตะขวงใจว่า เรื่องที่เขาเล่าถวายพระองค์เป็นความจริงที่แท้จริง เพื่อพระองค์จะไม่ต้องซักถามอีกต่อไป ในความคิดของ วันดี โคน ก็คิดว่า ศรีชนอุษย์ก็ไม่ว่าความจริงแท้คืออะไร

ความคิดที่เกี่ยวกับ เรื่องความจริงนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ตลอดทั้ง เรื่องของนิทานนี้ผู้แต่งคงไม่ต้องการจะแสดงความคิดเกี่ยวกับ เรื่องความจริงดังกล่าวข้างตนเลย พฤติกรรมต่าง ๆ ของศรีชนอุษย์นั้นเป็นไปเพราะความฉลาด รู้จักเอาตัวรอด หรืออาจกล่าวว่าเป็นคนกระล่อนนั่นเอง ดังนั้นการเล่าเรื่องที่ต่อสู้กับนักปราชญ์จีน เมื่อเอาธรรมชาติของคนประเภทนี้มาเป็นเกณฑ์พิจารณา ก็ย่อมจะเห็นได้ว่า เป็นลักษณะของคนประเภทนี้นั่นเอง กล่าวคือผู้เล่ามิได้จกจว่าตนเล่าไปอย่างไรบ้าง ครั้นมีคนถามให้เล่าอีก ก็ทำอะไรในตอนนี้ไม่ได้เล่า เรื่องราวจึงออกมาต่างกัน เมื่อเป็นเช่นนี้การจะหาความจริงกับบุคคลประเภทนี้จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปโดยยาก ฉะนั้นเมื่อศรีชนอุษย์ไม่มีความรอบรู้ในเรื่องใด ๆ อย่างแท้จริง ศรีชนอุษย์จะรู้ได้อย่างไรว่าความจริงแท้คืออะไร หรือหากจะมองในแง่ที่ผู้แต่งต้องการจะส่งสารอะไรบางอย่างเกี่ยวกับ เรื่องของความจริงอยู่บ้าง ผู้วิจัยคิดว่าผู้แต่งน่าจะต้องการแสดงให้เห็นว่าวาจาของคนนั้นเชื่อได้ยาก เพราะสามารถบิดเบือนไปไกลทาง ๆ นานา ถ้อยคำไม่มีหลักฐานยืนยันให้เห็นอย่าง เค้นซัก และอุทาหรณ์ในเรื่องนี้ก็ได้แก่พฤติกรรมของศรีชนอุษย์ นั่นคือคำพูดที่เขาเรื่องราวเดียวกัน จากปากของผู้เล่าคนเดียวกันนั้นยังหาความจริงซึ่ง เชื่อถือได้ยาก ฉะนั้นหากเป็นเรื่องที่เขาสืบทอดกันมานานเท่าใด ความจริงเกี่ยวกับ เรื่องนั้นก็ย่อมน้อยลงทุกที

บทวิจารณ์ของ วันดี โคน นี้ผู้วิจัยเห็นว่าบทวิจารณ์นี้เป็นการมองนิทานพื้นบ้าน กวายนาคของชนบทใหม่ ความรู้หรือแนวคิดวิจารณ์แบบสมัยใหม่ทำให้มองเห็นนิทานพื้นบ้านในแง่มุมที่ต่างออกไปจากที่เคยยึดถือกันมา ซึ่งในบางกรณีก็มีประโยชน์เพราะทำให้สามารถ

มองนิทานนี้ในแง่มุมที่กว้างขวางขึ้น ก็เช่น เรื่องการใช้ภาษา ถ้าในภาษานั้นมีความหมาย  
 ใดหลายนัย แรกคนทั่วไปมักคำนึงถึง เพียงความหมายใดความหมายหนึ่ง เพียงอย่าง เดียว ทำ  
 ให้เกิดความเข้าใจผิด อันอาจทำให้เกิดผลเสียขึ้นได้

อย่างไรก็ดี การใช้แนวทฤษฎีใหม่ มาตีความนิทานที่บ้านนั้น เป็นสิ่งที่อาจจะผิด  
 ผิดกาลได้ เพราะผู้วิจารณ์มีทัศนคติอยู่ภายในใจ ก็จะพยายามตีความเอา เหตุการณ์ในนิทานมาสัมพันธ์  
 กับทัศนคตินั้น ๆ เป็นที่เห็นว่า วันเกี โคน ศึกษาลัทธิเทวราช และเห็นว่า เหตุการณ์ในนิทาน  
 นี้สอดคล้องกับทฤษฎีนี้ จึงตีความว่า ผู้แต่งมีเจตนาจะโจมตีลัทธิเทวราช แต่ วันเกี โคน สัม  
 กิดไปว่า ความลึกลับ เป็นปฏิปักษ์กับลัทธิเทวราชนี้เป็นความลึกลับของลัทธิใหม่ ซึ่ง เป็นลัทธิที่  
 ความเคารพนับถือพระเจ้าแผ่นดินได้เสื่อมคลายลงไปมากแล้ว โทษเฉพาะในกลุ่มประเทศ  
 ตะวันตก แต่ลัทธิที่นิทานศรีชนดุชย เกิดขึ้นนั้น เป็นลัทธิที่คนทั่วไปบูชาพระเจ้าแผ่นดินว่ามีบุญญา  
 ธิการเหนือคนทั้งปวง เสมือนเป็นพระเจ้าองค์หนึ่งโดยแท้จริง ดังนั้น จึงไม่น่าจะมีผู้ใดแต่ง  
 เรื่องขึ้นมา เพื่อจงใจโจมตีพระเจ้าแผ่นดิน หรือความลึกลับเป็นแนวปฏิบัติของคนทั่วไป การ  
 นำความเห็นของคนสมัยใหม่ไปใส่ให้กับโบราณนั้น กุจะเป็นการละเลยข้อเท็จจริง ที่เกี่ยวกับ  
 สภาพสังคมของสมัยนั้น ๆ อนึ่งผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า เนื้อเรื่องของนิทานชุดนี้ไม่มีคนใดเลย  
 ที่ผู้แต่งจงใจทำให้เห็นว่าพระเจ้าแผ่นดินไม่เหมาะที่จะ เป็นผู้ครองราชสมบัติ ด้วยเหตุที่คอย  
 สติปัญญาแต่อย่างใด และศรีชนดุชยเองก็มีใ้แสดงความมั่งคั่งใหญ่โตสูงจะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน  
 บางส่วนจนถึงกับคิด เคียดผู้ที่คิดเช่นนั้น ถึงปรากฏในส่วนวนภพที่ เป็นสมบัติของหอดสนุนแห่ง  
 ชาติ ตอนจึงเพิกถอนสาส์นเข้ามาอยู่ในแคว้นศรีชนดุชย ด้วยหวังจะได้เป็นกษัตริย์ ๓

โง่นักจน เกิดประสมาร พิศดารามูรธา  
 คิคอนจะกรกงกรุงไกรย<sup>1</sup>

คำประพันธ์นี้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่า คนสมัยนี้แยกแยะและไม่ลึกลับโจมตีลัทธิเทวราช  
 ถึงความเห็นของ วันเกี โคน

<sup>1</sup> ศรีทัศนะไชย ส่วนวนภพที่ เป็นสมบัติ เกมของหอดสนุนแห่งชาติ.

นอกจากนั้นผู้วิจัยเชื่อแน่ว่านิทานเรื่องนี้ เป็นเรื่องที่ชาวบ้านแต่งขึ้นเล่าสู่กันฟัง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องเล่าเรื่องไท่กนระดับชาวบ้านด้วยกัน มีความสามารถหรือมีความฉลาดเฉียบแหลมกว่าบุคคลในระดัอื่น ดังนั้น จึงเล่าให้พระเจ้าแผ่นดินสืบรูทุกครั้ง ทั้งนี้เพื่อยกย่องความเป็นอัจฉริยะที่บุคคลในระดัเกี่ยวกับตนเอง

ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ในเรื่องการใช้ภาษา ในแง่การตีความ การเล่นคำ คำผวน คำสลับกันต่าง ๆ นั้น มักมีใช้กันอยู่เสมอในสังคมของบุคคลระดับชาวบ้าน ดังนั้นนิทานเรื่องนี้จึงน่าจะต้องการแสดงให้เห็นอัจฉริยภาพทางภาษาของชาวบ้านด้วยก็อาจเป็นไปได้

จากการเปรียบเทียบนิทานศรีษณอุษย์ฉบับต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาของนิทานนี้แทบจะไม่แตกต่างกัน นิทานศรีษณอุษย์ในทุกประเทศยังคงลักษณะนิทานคนเจ้าปัญญาที่อาศัยปฏิภาณไหวพริบ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้สำเร็จลงได้ ชัดแตกต่างที่มีอยู่ข้างนี้ก็เป็นรายละเอียดปลีกย่อยในค่านเนื้อหา ซึ่งแตกต่างเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้สืบสาเหตุจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสังคม ซึ่งก็มีใ้ใ้ทำให้ส่วนสำคัญของเรื่องผิดแปลกกันไปแต่ประการใด.

ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย